

ОСМИСЛЮВАТИ СЕБЕ, ПІЗНАВАТИ ІНШОГО

**Имагологические аспекты русской и зарубежных литератур:
Межвузовский сборник научных трудов / Отв. ред. О. Ю. Поляков. –
Киров: ООО “Радуга-ПРЕСС”, 2012. – 270 с.**

Інтерес до імагології як дисципліни, що досліджує літературні твори під кутом зору закодованих у них національних образів, неухильно зростає, охоплюючи дедалі нові академічні ареали. Популярність цієї новітньої гілки компаративістики пояснити неважко: особливе значення імагології для сучасної гуманітаристики зумовлюється іманентною настановою дисципліни на пошук глибшого етнокультурного взаємопізнання та взаєморозуміння. Першими в цьому напрямку ще в середині ХХ ст. почали працювати західноєвропейські вчені, на хвилі постмодернізму, постколоніалізму та мультикультуралізму останньої чверті ХХ ст. до них приєдналися американські та азійські дослідники, а наприкінці ХХ ст. цікавість до імагології виявляють і східноєвропейські країни. Поступово звільнившись від аури “советськості” з її підозрілим ставленням одночасно і до націоналізму, і до космополітизму, ксенофобією і ксенофілією, лубочним та стереотипним розумінням національної ідентичності – позбувшись цього тягаря викривленого етнонаціонального розуміння, на початку ХХІ ст. свої погляди до імагології починають повертати і наукові спільноти з пострадянських країн.

Про посилення уваги до імагологічних студій на пострадянському просторі останніми роками свідчить той факт, що на зміну поодиноким дослідженням, напіваматорським підходам та реферуванню західного досвіду приходять виважений академічний інтерес, що вже тяжіє до інституалізації знання в цій галузі. Іншими словами, для вивчення імагологічних питань при академічних установах та вузах створюються спеціальні групи, дослідні центри, які проводять конференції, випускають монографії та збірники, затверджуючи так офіційний статус дисципліни серед інших літературознавчих предметів. Прикладом такої діяльності в Україні може слугувати науковий збірник “Имагологічний аспект сучасної компаративістики: стратегії та парадигми” (2011), підготовлений співробітниками відділу компаративістики Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України та вже презентований на сторінках журналу “Слово і Час” (2012. – № 3).

Інший нещодавній приклад такої діяльності, але тепер уже в сусідній Росії – збірник “Имагологічні аспекти російської та зарубіжних літератур” (“Имагологические аспекты русской и зарубежных литератур”, 2012). Ця

праця стала продуктом діяльності дослідної групи під керівництвом проф. О. Полякова, що 2012 р. розпочала свою діяльність при В'ятському державному гуманітарному університеті. Прикметно, що видання має міжвузівський характер, а отже, у збірнику презентовано дослідження вчених з різних міст та регіонів Росії (Москви, Санкт-Петербурга, Іваново, Пермі, Нижнього Новгорода, Воронежа, Казані, Поволжя, Уралу, Камчатки тощо). Склад учасників збірника включає і український компонент – роботу завідувача кафедри теорії та історії світової літератури Київського національного лінгвістичного університету проф. Н. Висоцької.

Розмаїті за тематикою статті збірника організовані в блоки з чітко визначеним імагологічним вектором. Так, перший розділ цього колективного видання присвячено історико-теоретичним аспектам імагології. Відкривається розділ ґрунтовною статтею О. Полякова, де подається нарис ґенези та становлення імагології як дисципліни, окреслюються її головні теоретичні та методологічні засади. У статті Вл. Лукова імагологія розглядається в контексті сучасних віянь вітчизняної та світової гуманітаристики, а отже, автором пропонуються певні оновлення, чи, за

його висловом, “тезаурусні розширення” самого розуміння змісту дисципліни. Вагомою видається стаття О. Полякової про імагологічний аспект діяльності відомої як в Росії, так і за її межами англійки Н. Михальської, авторки не лише добре знаної в Україні “Історії англійської літератури” (у співавторстві з Г. Анікінім), а й фундаментальної монографії “Образ Росії в англійській художній літературі ІХ – ХІХ ст.” (1995) та посібника “Росія і Англія: проблеми імагології” (2012, посмертно). І нарешті, ще одна стаття даного розділу Н. Гронської та В. Зусмана являє собою яскравий методологічний приклад, сказати б, подвійного порівняння. Крім того, що аналізується образ Америки в сприйнятті росіян через специфічне зображення Статуї Свободи, так ще й зіставляються два діахронічні варіанти цього образу – у творі І. Ільфа та Є. Петрова “Одноповерхова Америка” 1937 р. та однойменній книжці В. Познера та І. Урганта 2011 р.

Серія наступних прикладних науково-дослідних блоків відкривається розділом “Образ Росії в культурній свідомості Заходу”. Дослідників цікавлять такі теми, як протистояння Росії та Наполеона у сприйнятті англійців (А. Рогова), літературна Росія в дорожніх нотатках А. Дюма-батька (О. Ощепков), російська тема в пригодницьких романах італійця Е. Сальгарі (К. Чекалов), Санкт-Петербург в імпресіоністичних картинах австрійського письменника-авангардиста Г. Бара (Ю. Цветков), гетеростереотипи в оповіданнях британської авторки другої половини ХХ ст. С. Таунсенд (Т. Струкова), а також образи росіян у творах сучасних англійських письменників (О. Сидорова).

Статті третього розділу збірника стосуються проблем національної ідентичності та національного міфу в літературі. Аналіз процесу літературного творення та використання національного міфу проводиться дослідниками на багатому та розмаїтому матеріалі. Так, Д. Алілова виявляє ознаки відродження кельтського міфу в поезії пізнього англійського Просвітництва. Л. Хабібুলліна та Т. Бреєва розглядають це питання на прикладі літератури фентезі – у її англійському (твори Дж. Р. Толкіна) та

російському (пенталогія М. Семенової про Вовкодава) варіантах. Н. Соловйова, говорячи про романи письменника-постмодерніста П. Акройда, демонструє кодування автором тайни англійського національного образу за допомогою водної стихії. “Американську мрію” як складову національного міфу США робить темою розмови про роман Дж. Джонса “Звідси у вічність” (1951) В. Щукіна. Ю. Антонова досліджує, як через використання фольклорних мотивів виявляється етнонаціональна специфіка роману “Розмальований барабан” (2005) американської авторки індійського походження Л. Ердрік. О. Черноземова присвячує свою розвідку дражливому питанню внутрішньо етнічних конфліктів, розкриваючи його за допомогою аналізу відомого твору Б. Шоу “Учень диявола” (1897). Міжнародні розбіжності та напруга стають предметом уваги М. Глушкової у статті про твір І. Мак’юена “Невинний” (1990), в якому англійський письменник створює унікальну імагологічну ситуацію – зводить разом представників різних націй-супротивників/союзників на території повоєнного Берліна. Індивідуалістичність, суб’єктивність та упередженість (чи-то позитивна, чи-то негативна) будь-якого образу нації наголошується в статті Ю. Марініної, де розглядаються два абсолютно різні, у чомусь навіть протилежні образи Бельгії, змальовані у творах “Бідна Бельгія” (1864 – 1866) та “Бельгійське чудо” (1864) Ш. Бодлера та “Бельгійські пейзажі” (1874) П. Верлена.

У четвертому розділі зібрано статті, які оглядають форми національної свідомості, втілені в конкретних художніх домінантах. Риси французької національної свідомості виявляються на рівні жанрового аналізу поезії Першої імперії в статті В. Пінковського. М. Цветкова на прикладі семантичного та функціонального аналізу слова “Батьківщина” (“Родина”) в російській та англійській поетичній традиції показує специфіку менталітету двох націй. Питання російської національної свідомості порушуються в статтях В. Двоєглазова та К. Лицаревої, які звертаються до аналізу класичних для

російського літературного дискурсу феноменів “праведництва” (твори І. Тургенєва та М. Лєскова) та “маленької людини” (оповідання Л. Улицької та Т. Толстой). Над можливістю поєднання національного та універсального роздумує у своїй розвідці О. Анциферова, розглядаючи шекспірівський текст Ю. Домбровського.

Не оминають увагою укладачі збірника також важливу імагологічну проблему стосунків Сходу – Заходу, присвятивши їй окремих розділ видання. Розміщені тут статті актуалізують різні аспекти цієї непростої проблеми: особливості образу Сходу у творах західних письменників, як це приміром показано в статтях О. Половинкіної про Індію Т. С. Еліота та Т. Струкової про біблійні мотиви в романі М. Турньє “Єлеазар, або Джерело та Куц” (1996); смислова багатовимірність поняття “Схід”, а відповідно й ставлення до нього, на матеріалі т. зв. творів “Drang nach Osten” у сучасній німецькій літературі у статті О. Тихонової¹; мультикультуралістська проблематика в творах авторів незахідного походження досліджується Я. Рахінштейн та О. Павловою в статтях про творчість К. Ісігуро, британського письменника, народженого в Японії, та Д. М. Кутзее, вихідця з ПАР; постколоніалістські обертони теми, як вони були заявлені ще в славнозвісному Саїдовому “Орієнталізмі” (1978), звучать в розвідці Н. Висоцької про прикметну (контр)орієнталістську метафорику в культурних текстах різних жанрів: п’єси китайсько-американського драматурга Д. Хуанга “М. Батерфляй” (1986/1988), романній діалогії російського письменника Б. Акуніна “Алмазна колісниця”, однойменній екранізації п’єси

Д. Хуанга режисером Д. Кроненбергом 1993 р. та російському фільмі 2006 р. “Поцілунок метелика”.

І нарешті, погляди російських дослідників привернула ще одна магістральна для імагології проблема кореляції “свого” – “чужого”, ставши темою завершального розділу збірника. Тут наявний цілий спектр методологічних підходів до осмислення означеної проблематики. Так, статті І. Бурової про творчість Е. Спенсера, В. Бячкової про роман Е. Троллопа “Як ми тепер живемо” (1875), Д. Чугунова про авторів новітньої німецької літератури презентують традиційний аналіз образної системи творів стосовно концептуалізації в них понять “свого” – “чужого”. Г. Токарева вдається до аналізу дихотомії “свого” – “чужого”, розглядаючи історію жанру хайку в класичній японській поезії. Приклади протиставлення “свого” – “чужого” на рівні мовної структури творів наведено в статтях О. Фіссер про мовленнєве конструювання образів німців в російській прозі та О. Лукманової про функції скотса² в романах Дж. Макдональда.

На завершення необхідно зазначити: хоча збірник “Імагологічні аспекти російської та зарубіжних літератур” – різнобічне й багатопланове дослідженням в означеній галузі, автори проекту не налаштовані зупинятися на досягнутому, а планують зробити це фахове видання періодичним та відкритим для зацікавлених дослідників з усього світу. Саме так імагологія виконуватиме своє основне призначення – єднання людей різних національностей у річищі гуманістичної думки.

*Олена Дубініна
м. Київ*

Отримано 16 червня 2013 р.

¹ Натиск на Схід (нім.)

² Шотландський діалект або регіональний варіант англійської мови.